
TSEBISO YA MMUSO

LEFAPHA LA MERU, BOTSHWASI LE TIKOLOHO

HO KENNGWA TSHEBETSONG HA LEANO LA PUO LE LEKOTSWENG BOTJHA BAKENG SA LEFAPHA LA MERU, BOTSHWASI LE TIKOLOHO

Nna, Barbara Dallas Creecy, Letona la Meru, Botshwasi le Tikoloho, mona ke phatlalatsa Leano la Puo le lekotsweng botjha bakeng sa Lefapha la Meru, Botshwasi le Tikoloho ho latela karolo ya 4(2)(h) Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Semmuso, 2012 (Molao wa Nmr. ya 12 wa 2012), o balwang mmoho le molawana wa 3(3) wa Melawana ya Tshebediso ya Dipuo tsa Semmuso e phatlaladitsweng tlatsa Tsebiso ya Mmuso ya Nmr. R.150 ka hara *Gazete ya Mmuso* 37398 ka la 28 Hlakola 2014, jwalo ka ha e boletswe mona Shejuleng, bakeng sa ho kenngwa tshebetsong.

Leano la Puo le lekotsweng botjha le ka laeshollwa ke ditho tsa setjhaba kgokahanyong ena e latelang ya webosaete: <https://www.dffe.gov.za/legislation/guidelines>.

BARBARA DALLAS CREECY
LETONA LA MERU, BOTSHWASI LE TIKOLOHO

SHEJULE

forestry, fisheries
& the environment

Department:
Forestry, Fisheries and the Environment
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

LEANO LA PUO LE LEKOTSWENG BOTJHA

BAKENG SA

LEFAPHA LA MERU, BOTSHWASI LE TIKOLOHO

SETSHWANTSHO SA DIKAHARE

1. NALANE
2. SEPHEO
3. BOPHARA BA HO KENNGWA TSHEBETSONG
4. DITLHALOSO
5. MORALO WA KETSO YA MOLAO
6. DINTLHATHEO
7. DIPUO TSA SEMMUSO TSA DFFE
8. DIKGOKAHANO TSA MOLOMO TSA KA HARE
9. DIKGOKAHANO TSA MOLOMO TSA KA NTLE
10. DIKGOKAHANO TSE NGOTSWENG TSA KA HARE
11. DIKGOKAHANO TSE NGOTSWENG TSA KA NTLE
12. DIKGOKAHANO TSA MATJHABA
13. DIKGOKAHANO LE BATHO BA NANG LE HO SA ITEKANELA MABAPI LE KUTLO/PONO
14. MATSHWAO
15. YUNITI YA TSHEBELETSO YA PUO YA DFFE
16. BATHO BA BANG BA AMEHANG MABAPI LE PUO
17. HO PHATLALATSWA LE HO FIHLELLWA HA LEANO LA PUO LA DFFE
18. HO KENNGWA TSHEBETSONG HA LEANO LA PUO
19. METJHA YA TSHEBETSO YA DITLETLEBO
20. TEKLOBOTJHA YA LEANO
21. HO FETOLWA HA LEANO LA PUO
22. LETSATSI LA TUMELLO LE LA HO KENA TSHEBETSONG

1. NALANE

- 1.1 Jwalo ka matsapa a ho phahamisa dipuo tsa botswalla tse qheletsweng ka thoko, mmuso wa naha o bone ho hlokahala ho kenya tshebetsong ka ho phatlalatsa Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Semmuso, 2012 (Molao wa Nmr. ya 12 wa 2012) (Molao). Molao ona o tlama mafapha a naha a mmuso, ditheo tsa mmuso le dikgwebo tsa mmuso ho phella tekano ya dipuo tsa semmuso tsa Afrika Borwa. Molao ona o kene tshebetsong ho tloha ka la 2 Motsheanong 2013 ka mora hore o tjaellwe monwana ke Mopresidente Jacob Zuma. Hara tse ding tsa dintho, Molao ona o toboketsa ho kgothaletsa ho tseba dipuo tse ngata mona Afrika Borwa e le ho netefatsa tshwaro e lekanang ya dipuo tsohle tsa semmuso. Ka hona, mafapha a naha a ne a tlamehile ho theha diyuniti tsa puo le ho ntshetsa pele maano a puo.
- 1.2 Lefapha la Meru, Botshwasi le Tikoloho (DFFE) le laetswe ho kenya tshebetsong tokelo ya baahi ya tikoloho e seng kotsi bophelong ba bona kapa ho ba maemong a bophelo bo botle, le hore tikoloho e sireletse bakeng sa maloko a nakong ya jwale le a bokamoso. Ho fihla ha jwale, DFFE e fana ka boetapele ho tsamaiso ya tikoloho, poloko le tshireletso e mabapi le ho bolokeha bakeng sa molemo wa Mafrika Borwa le setjhaba sa lefatshe ka bophara. Le ipapisitse le taelo ya lona, Leano la Puo la DFFE le batla ho laola tshebediso e nepahetseng ya dipuo, ho phahamiswa ha dipuo tsa matswalla tse qheletsweng ka thoko, le ho sebetsa ha Yuniti ya Tshebeletso ya Puo jwalo ka sesebediswa se sebetsang ho beha leihlo ho kenngwa tshebeletsong, ho hlahloba diphetho le ditlamorao, le ho netefatsa hore ho a ipapiswa ka ho romelwa ha ditlaleho tse ngotsweng ho Boto ya Dipuo Tsohle tsa Afrika Borwa, jwalo ka ha ho hlokeha ho ya ka Molao. Ho feta moo, Leano la Puo le bohlokwa ho bapiseng mesebetsi ya Yuniti ya Tshebeletso ya Puo ho e kgothaleditsweng ka hara molao.

2. SEPHEO

- 2.1 Maikemisetso a Leano la Puo ke ho theha mokgwatsamaiso ya tshebetso ya puo o amohetsweng ebile o lekanang bakeng sa DFFE ka ho –
- 2.1.1 kgothaletsa tshebediso le tlhomphe e lekanang bakeng sa dipuo tsa semmuso tsa Rephaboliki e le ho phethahatsa toka ya setjhaba, setso le ya dipuo ho ipapisitswe le karolo ya 6 ya Molaotheo;
- 2.1.2 nolofatsa ho fihlellwa ha tlhahisoleseding ke matjhaba a fapaneng a Afrika Borwa ka tshebediso ya dipuo tsa kgetho ya bona;
- 2.1.3 kgothaletsa dipuo tsa botswalla tse neng di qheletse ka thoko nakong e fetileng;
- 2.1.4 qolla dipuo tsa semmuso tsa lefapha tse tlang ho sebediswa jwalo ka dipuo tsa dikgokahano;

- 2.1.5 etsa hore ho ipapiswe le dipehelo tsa leano la puo la lefapha esitana le molao ho na moo;
- 2.1.6 kgothaletsa tshebediso ya puo e hlakileng ha ho buisanwa le DFFE;
- 2.1.7 kenya tshebetsong mohopolo wa puso ya kopanelo ho latela ntshetsopele le ho kenngwa tshebetsong ha leano la puo ka ho kgothaletsa dikantoro tsa puo tsa mafapha a mang ho arolelana le ho aha mothamo wa ho phethahatsa mesebetsi ya puo; le
- 2.1.8 fana ka tataiso ha ho buisanwa le batho ba nang le diphephetso tsa kutlo le pono.

3. BOPHARA BA HO KENNGWA TSHEBETSONG

- 3.1 Leano lena la Puo le tla sebetso ho –
  - 3.1.1 basebetsi bohle ba DFFE, basebeletsuwa ba ka hare le ba ka ntle, ditho tsa setjhaba; le
  - 3.1.2 ditshebeletso tsohle tseo DFFE e fanang ka tsona boemong ba naha, provense le ba lebatowa.

4. DITLHALOSO

'Molao' o bolela Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Semmuso, 2012 (Molao wa Nmr. ya 12 wa 2012);

'Boreile' e bolela puo e hatisitsweng bakeng sa batho ba sa boneng eo ho yona ditlhaku a emetsweng ke diphephetso tsa matheba a phahamisitsweng;

'Molao wa motheo' o bolela Molaotheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa, 1996;

'ho tseba dipuo tse ngata ho sebetsang' ho bolela katamelo e elang hloko lerato la puo, tshebediso le bokgoni ba sehlopha se itseng, ka mantswa a mang, hore ha se dipuo tsohle tsa semmuso tse hlokang ho sebetsa boemong bo bong le bo bong;

'ho toloka' ho bolela ketso ya ho hlakisa moelelo wa puisano ya molomo bakeng sa motho e mong ya sa bueng puo e buuwang puisanong e itseng, ka ho fana ka phetolelo ya lentswe ka lentswe ya molomo, kapa ka ho fana ka moelelo wa dikahare ho mosebeletsuwa;

'puo ya rekoto' (eo hape e boletsweng e le 'puo ya tshebetso') e bolela puo ya semmuso e kgethilweng bakeng sa ho boloka direkoto kapa mekgwatsamaiso ya ho akhaeva le ditokomane tsa DFFE, ka mantswa a mang, Senyesemane se hlakileng ka hara DFFE ho thusa kutlwisisong;

'ho toloka ha kgokahano' ho bolela mokgwa wa ho toloka o phutholohileng ka ho fetisisa (ha ngata ho etswang ke basebetsimmoho/ditho tsa basebetsi tsa ka hare) wa ho nolofatsa kutlwisiso dipakeng tsa batho ba babedi kapa ho feta, e leng ho ka kenyelletsang ho tolokwa ha Puo ya Matsoho ya Afrika Borwa;

'dipuo tsa semmuso tsa Rephaboliki' di bolela dipuo tsa semmuso tse 11 tsa Rephaboliki ya Afrika Borwa, e leng Sepedi, Setsonka, Seveda, Sesotho, Setswana, Sezulu, Sendebele, Sexhosa, Seswati, Seafrikanse le Senyesemane ho latela karolo ya 6(1) ya Molao wa motheo;

'ho seng jwalo' ho bolela mefuta e meng ya ho toloka, e jwalo ka ho toloka ho etsahalang ka nako e le nngwe, ho etsahalang ka tatellano, mohala kapa ho sebela, kapa monkakarolo wa ketsahalo ya iketsang toloko boemong boo ho bona monkakarolo a le mong kapa ba bangata ketsahalong (kopanong, dipuisanong, jj.) a sa utlwisiseng puo eo ka yona ketsahalo e tshwerweng ka yona;

'PanSALB' e bolela Boto ya Dipuo Tsohle tsa Afrika Borwa;

'thepa' e bolela thepa ya DFFE, ho bolelang meaho (ka hare le ka ntle), dipalangwang le sesebediswa sa mofuta ofe kapa ofe seo e leng sa DFFE;

'Rephaboliki' e bolela Rephaboliki ya Afrika Borwa;

'Puo ya Matsoho ya Afrika Borwa' e bolela mokgwatsamaiso wa dipuisano o sebediswang hara esitana le batho ba nang le botholo, ho kenyelletsang metsamao ya dikarolo tsa mmele tsa sefahleho le matsoho esitana le matshwao mona Afrika Borwa; le

'phetolelo' e bolela ho fetolelwa ha mongolo ho tswa puong e nngwe ho ya ho e nngwe, mme mongolo o fetoletsweng o na le molaetsa o tshwanang le wa mongolo wa motheo.

5. MORALO WA KETSO YA MOLAO

- 5.1 Molao wa motheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa, 1996;
- 5.2 Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Semmuso, 2012 (Molao wa Nmr. ya 12 wa 2012);
- 5.3 Melawana ho latela karolo ya 13 ya Molao wa Tshebediso ya Dipuo tsa Semmuso, 2012;
- 5.4 Molao wa Boto ya Dipuo Tsohle tsa Afrika Borwa, 1995 (Molao wa Nmr. ya 59 wa 1995);
- 5.5 Molao wa Tsamaiso ya Ditjhelete tsa Setjhaba, 1999 (Molao wa Nmr. 1 wa 1999);
- 5.6 Molao wa ho Phahamiswa ha Phihlelo ya Tlhahisoleseding, 2000 (Molao wa Nmr. ya 2 wa 2000);
- 5.7 Pampiri e Tshweu mabapi le ho Fetola Phano ya Tshebeletso ya Setjhaba, 1997;
- 5.8 Molao wa Dipalopalo, 1999 (Molao wa Nmr. 6 wa 1999); le
- 5.9 Melawana ka Mekgwa ya Tsamaiso e Nang le Toka ya Molao wa ho Phahamiswa ha Tsamaiso ya Toka, 2000 (Molao wa Nmr. ya 3 wa 2000) (Melawana ya PAJA).

6. DINTLHATHEO

- 6.1 Leano la Puo la DFFE le itshetlehile ho dintlhatheo tse na tse latelang:
  - 6.1.1 *Ho tseba dipuo tse ngata ho sebetsang* - lerato la (di)puo, tshebediso le bokgoni ba bamamedi bao ho shebanweng le bona; kamohelo e batsi ya ho fapana ha dipuo; le temoho ya ditokelo tsa botho tsa dipuo (ditokelo tsa puo);
  - 6.1.2 Toka ya setjhaba; le
  - 6.1.3 Dintlhatheo tsa Batho Pele.

7. DIPUO TSA SEMMUSO TSA DFFE

7.1 Ho phahamiseng tshebediso ya dipuo tsa botswalla le dipuo tsohle tsa semmuso tsa Rephaboliki, ho kenyelletsa Puo ya Matsoho ya Afrika Borwa, DFFE e ananetse dipuo tsohle tsa semmuso tse 11 tsa Rephaboliki jwalo ka dipuo tsa semmuso mme, ha ho koptywa, e sekehela tsebe tshebediso e latelang ya dipuo tsa semmuso, ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2 se ka tlase. DFFE e lemoha dipuo tsa Sekhoi, Sesane le Senama.

Kantorong e Kgolo (Gauteng)	Dipuo tsohle tsa semmuso tsa Rephaboliki
Kapa Botjhabela	Seafrikanse, Senyesemane le Sexhosa
Foreisetata	Seafrikanse, Senyesemane, Sexhosa le Sesotho
KwaZulu-Natala	Seafrikanse, Senyesemane, Sexhosa, Sezulu le Sesotho
Limpopo	Seafrikanse, Senyesemane, Sendebele, Sepedi, Seveda le Setsonka
Mpumalanga	Seafrikanse, Senyesemane, Sendebele, Sezulu, Sepedi, le Setsonka
Kapa Leboya	Seafrikanse, Senyesemane, Sexhosa, Sekhoi, Senama, Sesane le Setswana
Leboya Bophirima	Seafrikanse, Senyesemane, Sekhoi, Senama, Sesane le Setswana
Kapa Bophirima	Seafrikanse, Senyesemane le Sexhosa

7.2 Dintlha tse latelang di tla sekehelwa tsebe ha ho etswa kgetho ya (di)puo ya semmuso eo DFFE e tlang ho e sebedisa boemong/maemong kang, ha kwana ho tlotlwa moya wa Molao wa motheo:

7.2.1 Tshebediso ya sebakeng;

7.2.2 Kgonahalo;

7.2.3 Ditjeho le phumaneho ya tekanyetso ya tjhelete;

7.2.4 Maemo a lebatowa; le

7.2.5 Ho fumanaha ha mothamo.

8. DIKGOKAHANO TSA MOLOMO TSA KA HARE

8.1 Dikopano tsa kgalemo tsa ka hare, dipuisano tsa mosebetsi le ditlhalobo tsa tshebetso ka hara DFFE di ka tshwarwa ka puo ya semmuso e ratwang ya mosebetsi ntle le Senyesemane ho

ipapisitswe le seratswana sa 7.2 haeba basebetsi bohle puisanong ya molomo ba bua puo e tshwanang mme ho dumellanwe ke bankakarolo bohle hore dipuisano tsa molomo di ka tswela pele ka puo e kgethilweng. Diphetoletso tsa Senyesemane tsa ditokomane dife papa dife kapa dikgatiso tsa modumo tse tswang puisanong ya molomo e boletsweng ka hodimo di lokela ho tsamaya le ditokomane kapa dikgatiso tsa modumo tsa sethathong jwalo ka puo ya rekoto.

- 8.2 Dikgokahano tsohle tsa molomo tsa ka hara lefapha le tse dipakeng tsa mafapha ka hara DFFE di tla tshwarwa ka Senyesemane se hlakileng jwalo ka puo ya rekoto ya DFFE. Tshebeletso ya ho tolokela (*kgokahano* kapa *e nngwe*) ho puo e le nngwe kapa tse ngata tse ka hara tafole e seratswaneng sa 7.1 e tla fumantshwa ha e koptjwa mme ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2. Haeba basebetsi bohle puisanong ya molomo (mohlala, kopano ya ka hare) ba bua puo e tshwanang, kopano e ka tshwarwa ka puo eo haeba batho bohle ba kopanong ba dumellana, empa rekoto ya dipuisano e lokela ho ba ka Senyesemane se hlakileng le ka (di)puo efe kapa efe ya botswalla e hloka halang.

9. DIKGOKAHANO TSA MOLOMO TSA KA NTLE

- 9.1 Dikopano tsa ka ntle ka hara DFFE di ka tshwarwa ka puo ya semmuso eo e seng Senyesemane haeba e le puo e tlwaelehileng e utlwisiswang ke bankakarolo bohle ba puisanong ya molomo mme haeba bankakarolo bohle ba dumela hore puo e tlwaelehileng e sebediswe ho na le Senyesemane. Diphetoletso tsa Senyesemane tsa ditokomane dife papa dife kapa dikgatiso tsa modumo tse tswang diketsahalo tsa puisano e lokela ho tsamaya le ditokomane kapa dikgatiso tsa modumo tsa sethathong jwalo ka puo ya rekoto. Dipuo di tla ngolwa le ho ntshwa ka Senyesemane mme ditoloko (*kgokahano* kapa *e nngwe*) di tla fumantshwa ha ho hloka hala, ho itshetlehile ho bamamedi bao ho shebanweng le bona mme ho ipapisitswe le dipuo tse tafoleng e seratswaneng sa 7.1.
- 9.2 Haeba mohlanka wa mmuso a sa fumanehe setsing sa mehala kapa dikamohelong tsa DFFE esitana le dikopanong tsa bongwe-bongweng ho thusa basebeletsuwa ka DFFE ka puo ya kgetho ya bona, ditoloko (*kgokahano* kapa *e nngwe*) ba tla sebediswa ho tlatselletsa puisano e ngotsweng le ho thusa basebeletsuwa ho fumana phihlelo ya ditshebeletso tsa lefapha le tlhahisoleseding, ho ipapisitswe le dipuo tse tafoleng e seratswaneng sa 7.1.
- 9.3 DFFE e ka fana ka tshebeletso ya ho toloka (*kgokahano* kapa *e nngwe*) haeba tlhahisoleseding ya bohlokwa kapa ya mawa ho tla fanwa ka yona ka molomo ho dihlopha tsa baahi ba buang dipuo tse ngata meketeng ya setjhaba e hlophisitsweng ke DFFE (mohlala, *izimbizo*), ho ipapisitswe le dipuo tse tafoleng e seratswaneng sa 7.1.

10. DIKGOKAHANO TSE NGOTSWENG TSA KA HARE

- 10.1 Dikgokahano tsohle tse ngotsweng tsa ka hara lefapha le tse dipakeng tsa mafapha ka hara DFFE di tla tshwarwa ka Senyesemane se hlakileng jwalo ka puo ya rekoto ya DFFE mme ho be le phetolelo ho e le nngwe kapa tse ngata tsa dipuo tsa semmuso tse ho shebanweng le tsona tafoleng e seratswaneng sa 7.1 mme ho ipapisitswe le 7.2, e fumantshwa, ha e koptjwa, nakong ya matsatsi a 15 a kopo e ngotsweng, ho nkwe mehato e utlwahang ho sebeletsa basebeletsuwa ka (di)puo tsa kgetho ya bona e le ho phahamisa tshebetso e hlophisitsweng hantle. Ditokomane tsa lefapha tsohle tsa ka hare tse hlokang ho akhaevuwa di tla, bakeng sa mabaka a tsamaiso a kgonehang, fumaneha ka Senyesemane jwalo ka puo ya rekoto. Dipuisano tsa ka hare di kenyelletsa ditlaleho tsa selemo le selemo, merero ya tshebetso ya selemo le selemo, merero ya mawa, dibukana le dibrotjha, diphoustara le ditjhate tsa maboteng, mangolo a khiro, ditsamaiso tsa tshebetso tse tlwaelehileng, le diatikele tsa makazine wa ka hare.
- 10.2 Dipehelo tsa tshebetso, disekhula tsa mawa, tlhahisoleseding e bohlokwa ya disebediswa tsa batho, bophelo bo bottle le tlhahisoleseding ya polokeho, le ditokomane tse ding tsa mawa tsa DFFE di tla fumantshwa ka dipuo tsa semmuso tsa Rephaboliki, ha di koptjwa, ho ipapisitswe le tafole e seratswaneng sa 7.1 le ho ipapisa le seratswana sa 7.2.

11. DIKGOKAHANO TSE NGOTSWENG TSA KA NTLE

- 11.1 Dipuisano tsohle tse lebiswang ka ntle setjhabeng tse ngotsweng tsa semmuso di tla etswa ka Senyesemane se hlakileng kapa puo e boikgethelo ya moamohedi. Mangolo a yang ka ntle ohle a DFFE a ka fetolelwa puong eo ka yona puisano ya motheo e amohetsweng ka yona, nakong ya matsatsi a 15 ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2, ha feela phetolelo ya Senyesemane se hlakileng ya tokomane e tsamaya le karabelo mme e akhaevuwe bakeng sa maikemisetso a rekoto le kgonahalo ya mehato ya semolao e le ho nolofatsa ho utlwisisa le ho ntlafatsa puisano. Dipuisano tse ngotsweng tsa ka ntle di kenyelletsa mangolo a yang setjhabeng; ditlatsetso tsa dikoranta le dimakazine; dibukana le dibrotjha; diphoustara le ditjhate tsa mabota; dipapatso tsa dikoranta le diforomo bakeng sa Makala a DFFE ho phatlalatswa bakeng sa tshebediso ke setjhaba websaeteng ya DFFE. Diforomo tsena di ka fetolelwa, ha ho koptjwa, bakeng sa maikemisetso a ho utlwisisa, empa diforomo tse phethetsweng di tla boela di fetolelwa Senyesemaneng bakeng sa maikemisetso a ho boloka direkoto. Diphatlatso tsa boraditaba di tla ngolwa le ho ntshwa ka Senyesemane. Mawa, meralo, maano, ditsebiso tsa mmuso, dipampiri tse tala, dipampiri tse tshweu tsa nakwana, Ditshwantsho tsa melao le melawana esitana le ditataiso di tla phatlalatswa bakeng sa diitshwaelo tsa setjhaba ka Senyesemane le ka bonyane puo e nngwe e le nngwe ya dipuo tsa semmuso tse ka hara *Gazete ya Mmuso* ho ipapisitswe le

molawana wa 4(2)(b)(iv)(aa) wa Melawana ya PAJA, 2020, ho ipapisitswe le tafole seratswaneng sa 7.1 le ho ipapisa le seratswana sa 7.2, mme le ka pele ka moo phanele ya basebetsi ba puo ba ikemetseng ba ka fumanwang ka teng.

- 11.2 DFFE, ha e koptjwa kapa ha ho na le tlhokeho, e ka fana ka ditoloko tsa kgokahano ya dipuo tse ngata ho tlatsellelisa puisano e ngotsweng le ho thusa baetsetsuwa ho fihlella ditshebeletso tsa lefapha le tlhahisoleseding ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2. Ditoloko tsa kgokahano di tla sebediswa bakeng sa ho toloka ha kgokahano ditsing tsa mehala tsa bareki, dikamohelong le nakong ya dikopano tsa bonngwe bonngweng ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2.
- 11.3 Ditokomane tsa lefapha tsohle tsa ka ntle tse hlokang ho akhaevuwa di tla, bakeng sa mabaka a tsamaiso a kgonehang, fumaneha ka Senyesemane jwalo ka puo ya rekoto.

12. DIKGOKAHANO TSA MATJHABA

- 12.1 Dipuisano tsa matjhaba di tla ba ka Senyesemane kapa puo ya boikgethelo ya naha e amehang. Nako efe kapa efe eo tlhahiso kapa tokomane efe kapa efe e nngwe e leng ka puo ya ka ntle, ditshebeletso tsa phetolelo di lokela ho sebediswa ho arabela ka puo e amanang ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2.

13. DIKGOKAHANO LE BATHO BA NANG LE HO SA ITEKANELA MABAPI LE KUTLO/PONO

- 13.1 Yuniti ya Tshebeletso ya Puo ya DFFE e ka nolofatsa ho tolokwa ha Puo ya Matsoho ya Afrika Borwa ha feela DFFE e tsebisitswe matsatsi a supileng pele ho letsatsi leo la tshebeletso mme ho fetolelwa ha mongolo ho ba kgatiso e kgolo, Boreile kapa ka boikgethelo modumo ka kopo nakong ya matsatsi a mararo ho isa ho a supileng ho tloha letsatsing leo kopo e ngotsweng e fumanweng ka lona. Sena se sebetsa ho dipuisano tsa ka hare le tsa ka ntle.

14. MATSHWAO

- 14.1 Matshwao a semmuso (a hlonngweng mme a sa hlongwa bakeng sa ka dinako tsohle) ho, ka hara kapa ka ntle ho moaho wa DFFE a ka bontshwa ka puo tse boletsweng ka hara tafole seratswaneng sa 7.1 mme ho ipapisitswe le seratswana sa 7.2.
- 14.2 Dikopo di tlameha ho romelwa ho Bolaodi bo Boholo: Tsamaiso ya Disebediswa ka hara Lekala: Ditshebeletso tsa Tsamaiso ya Khoporeiti bakeng sa ho tshaellwa monwana.

15. YUNITI YA TSHEBELETSO YA PUO YA DFFE

- 15.1 Yuniti ya Tshebeletso ya Puo ya DFFE e tla beha leihlo ho kenngwa tshebetsong ha Leano la Puo ka ho –
- 15.1.1 ntshetsa pele lewa la ho kenngwa tshebetsong ha Leano la Puo ho kganna le ho beha leihlo mokgwatsamaiso wa ho kenngwa tshebetsong ho potoloha le DFFE, le ho netefatsa ho ipapisa le lona;
- 15.1.2 nolofatsa le ho hokahanya ho kenngwa tshebetsong ha leano lena ka ho fana ka ditshebeletso tsa phetolelo, ho hlophiswa, ho tolokwa, thupello ya puo le ntshetsopele ya mareo;
- 15.1.3 etsa ditlhahlobo le ditlhahlobo tsa dibuka tsa puo tsa nako le nako ho lekola ho lokeleha ha leano le seng le le teng le ditlwaelo tsa DFFE, le ho etsa dikgothaletso bakeng sa ho ntlafatswa;
- 15.1.4 etsa tlhokomediso ka Leano la Puo ho netefatsa ho ipapiswa le lona;
- 15.1.5 tlaleha ho mekgatlo ya taolo ya puo e amanang (ka mantswe a mang, *PanSALB*) ka tswelopele ya ho kenngwa tshebetsong ha leano kotara le kotara;
- 15.1.6 sebetsa ka katamelo le Lefapha la Dipapadi, Bonono le Botjhaba, esitana le *PanSALB* e theilweng ho latela Molao wa Boto ya Dipuo Tsohle tsa Afrika Borwa, 1995 (Molao wa Nmr. ya 59 wa 1995), esitana le mekgatlo e meng ya dipuo, ditheho tsa naha, diforamo le diavenyu tse ding ho kgothaletsa tshwaro e lekanang ya dipuo tsohle tsa semmuso tsa Rephaboliki;
- 15.1.7 etsa tlhokomediso hara bahlanka ba mmuso ba DFFE le setjhaba ka kakaretso mabapi le ditokelo tsa puo ya bona; le
- 15.1.8 ho phethahatsa mesebetsi ya yona ya ho phahamisa dipuo tse neng di qheletswe ka thoko nakong e fetileng.

16. BATHO BA BANG BA AMEHANG MABAPI LE PUO

- 16.1 Yuniti ya Tshebeletso ya Puo e tla sebedisana ha mmoho le ditheho tse ding tsa puo, tse jwalo ka diyuniti tse ding tsa puo mmusong, *PanSALB*, diinstitijushene tsa thuto e phahameng, le Foramo ya Naha ya Dipuo tsa ka Ntle ho beha leihlo ho kenngwa tshebetsong ha Leano la Puo esitana le ho sebedisa dipuo tsa semmuso tsa Rephaboliki ka hara DFFE mabapi le dipuo tse ngata, phuputso ya puo, thupello le ntshetsopele.

17. HO PHATLALATSWA LE HO Fihlellwa ha Leano la Puo la DFFE

- 17.1 Leano la Puo le tla gazetwa ka Senyesemane jwalo ka puo ya rekoto ya DFFE.
- 17.2 Leano la Puo le ba fumaneha ka dipuo tsohle tsa semmuso tsa Rephaboliki websaeteng ya DFFE bakeng sa ho fihlelleha ha bonolo ke setjhaba ka kakaretso ka pele hang ha basebetsi ba puo ba ikemetseng ba se ba fumanwe. Khopi e hatisitsweng ya Leano la Puo e tla fumantshwa ke Yuniti ya Tshebeletso ya Puo ka dipuo tsohle tsa semmuso tsa Rephaboliki ha e koetjwa.

17.3 Dikhopi tsa ilektroniki di ka boela tsa koptjwa ka imeile languageservices@dffe.gov.za kapa ka mohala ho tswa Setsing sa Mehala ho **+27 86 111 2468**.

17.4 Leano la Puo le tla fumaneha ka Boreile ka ho romela kopo ka imeile ho languageservices@dffe.gov.za kapa ka ho letsetsa Setsi sa Mehala ho **+27 86 111 2468**.

18. HO KENNGWA TSHEBETSONG HA LEANO LA PUO

18.1 DFFE e tla kenya Leano la Puo tshebetsong ka mekgahlelo ho fihlela le lekolwa botjha, jwalo ka ha ho boletswe seratswaneng sa 20.

19. METJHA YA TSHEBETSO YA DITLETLEBO

19.1 Motho ofe kapa ofe ya anngweng hampe ke tshebediso ya Leano la Puo a ka kenya tletlebo ho Kantoro ya Molaodi-Kakaretso wa DFFE atereseng e latelang:

Ka poso ho: Molaodi-Kakaretso: Lefapha la Meru, Botshwasi le Tikoloho, Mokotla wa Poraevete X447, Pretoria, 0001

Ka letsoho ho: Environment House, 473 Steve Biko Road, Arcadia, 0083

19.2 Tletlebo e tlameha ho –

19.2.1 ngolwa fatshe;

19.2.2 etswa nakong ya dikgwedi tse tharo ka mora hore tletlebo e be teng;

19.2.3 bolela lebitso, aterese le tlhahisoleseding ya boikopanyo ya motho ya etsang tletlebo; mme

19.2.4 fana ka tlhaloso e felletseng e nang le ditlha ka botlalo tsa tletlebo.

19.3 Molaodi-Kakaretso a ka kopo motletlebi ho fana ka tlhahisoleseding efe kapa efe ya tlatsetso e hlokehang ho sekaseka tletlebo; le ho ya kopanong bakeng sa maikemisetso a ho etsa patlisiso ya molomo mabapi le tletlebo.

19.4 Molaodi-Kakaretso o tla sekaseka tletlebo mme a arabe ka lengolo pele ho dikgwedi tse tharo ka mora hore tletlebo e etswe, a tsebisa motletlebi ka qeto.

19.5 Motletlebi a ka etsa boipiletso le Letona la Meru, Botshwasi le Tikoloho haeba a sa kgotsofatswa ke qeto ya Molaodi-Kakaretso ka ho ngola nakong ya kgwedi e le nngwe ya qeto e boletsweng seratswaneng sa 19.4, e bolelang lebitso, aterese le dintlha tsa boikopanyo tsa motho ya etsang boipiletso le ho fana ka tlhaloso e phethaheteng ya tletlebo.

20. TEKLOBOTJHA YA LEANO

20.1 Leano la Puo le tla lekolwa botjha dilemo tse ding le tse ding tse hlano kapa ha ho ba le tlhokeho.

21. HO FETOLWA HA LEANO LA PUO

- 21.1 DFFE e ka fetola Leano la Puo tlasa mabaka ana a latelang:
- 21.1.1 Diphephetso tsa ho kenngwa tshebetsong tse bakuweng ke dintlhatheo tsa leano lena;
- 21.1.2 Dipotso tsa bohlahlobi ba dibuka tse dulang di hlahella tse supang ho hloka bokgoni le ho se sebetse hantle ha tse ding tsa dipehelo tsa leano lena;
- 21.1.3 Tokiso ya molao wa naha;
- 21.1.4 Taelo e tswang ho Bolaodi ba Phethahatso bo ikarabellang bakeng sa melao ya dipuo mmusong wa naha; kapa
- 21.1.5 Ha ho hlokahala, e le ho kenya tshebetsong Molao ona.

22. LETSATSI LA TUMELLO LE LA HO KENA TSHEBETSONG

Sena se entswe le ho saenelwa mona _____ ka la _____ letsatsi la _____ 2022

LEFAPHA	LEBITSO LA MOEMEDI	TSHAENO
MERU, BOTSHWASI LE TIKOLOHO	MOLAODI-KAKARETSO:	

Letsatsi la ho Kena Tshebetsong: _____ / _____ 2022